

POSTANOWIENIE

Dnia 24 stycznia 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Maciej Pacuda

w sprawie z odwołania małoletniego M. B. działającego przez przedstawiciela ustawowego - matkę K. B.

przeciwko Wojewódzkiemu Zespołowi do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w województwie [...] w Ł.

o ustalenie stopnia niepełnosprawności,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń

Społecznych w dniu 24 stycznia 2019 r.,

skargi kasacyjnej odwołującego się od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w S.

z dnia 10 sierpnia 2017 r., sygn. akt IV Ua (...),

1) odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania,

2) przyznaje radcy prawnemu R. Z. od Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w S. kwotę 120 (sto dwadzieścia) złotych powiększoną o obowiązującą stawkę podatku od towarów i usług tytułem kosztów pomocy prawnej w postępowaniu kasacyjnym.

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w S. wyrokiem z dnia 10 sierpnia 2017 r. oddalił apelację wniesioną przez odwołującą się K. B. działającą w imieniu i na rzecz małoletniego syna M. B. od wyroku Sądu Rejonowego – Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w S. z dnia 7 kwietnia 2017 r., oddalającego odwołanie od orzeczenia Wojewódzkiego Zespołu do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w województwie (...) z dnia 23 maja 2016 r.,

utrzymującego w mocy orzeczenie Powiatowego Zespołu do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w S., którym zaliczono małoletniego M. B. od osób niepełnosprawnych i orzeczono, że symbolem przyczyny niepełnosprawności jest symbol 10-N, niepełnosprawność datuje się od 5-tego roku życia, a orzeczenie wydaje się na okres do dnia 17 listopada 2017 r.

Reprezentująca swojego małoletniego syna odwołująca się K. B. wniosła do Sądu Najwyższego skargę kasacyjną od wyroku Sądu Okręgowego w S. z dnia 10 sierpnia 2017 r., zaskarżając ten wyrok w całości i zarzucając mu naruszenie przepisów postępowania, które miało istotny wpływ na wynik sprawy, to jest art. 379 pkt 5 k.p.c. w związku z art. 5 k.p.c. i art. 212 § 2 k.p.c.

We wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżąca powołała się na nieważność postępowania wynikającą z pozbawienia skarżącej możliwości obrony swoich praw. Zwróciła przy tym uwagę na znaczenie uprawnienia sądu do udzielania stronom pouczeń w szczególności w sytuacji, gdy „naprzeciw siebie występuje osoba nieporadna oraz podmiot profesjonalny znający prawo materialne i procesowe”. Zdaniem skarżącej, konieczne jest rozstrzygnięcie przez Sąd Najwyższy, czy strona nieporadna, formalnie uczestnicząca w postępowaniu, a także wnosząca środki zaskarżenia, aczkolwiek nierozumiejąca zasad postępowania, w tym możliwości dokonywania czynności procesowych, jak zgłaszanie wniosków dowodowych, składanie zastrzeżeń do opinii biegłych, winna być pouczona przez sąd w zakresie przysługujących jej uprawnień procesowych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Stosownie do art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne (pkt 1), istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów (pkt 2), zachodzi nieważność postępowania (pkt 3) lub skarga jest oczywiście uzasadniona (pkt 4). Wypada również dodać, iż zgodnie z art. 398⁴ § 2 k.p.c., określającym wymogi formalne skargi kasacyjnej, skarga kasacyjna powinna zawierać wniosek o przyjęcie do rozpoznania i jego uzasadnienie. Należy zatem stwierdzić, że wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania powinien wskazywać, że zachodzi przynajmniej jedna z okoliczności wymienionych w powołanym wcześniej art. 398⁹

§ 1 k.p.c., a jego uzasadnienie winno zawierać argumenty świadczące o tym, że rzeczywiście, biorąc pod uwagę sformułowane w ustawie kryteria, istnieje potrzeba rozpoznania skargi przez Sąd Najwyższy. Skarga kasacyjna nie jest bowiem (kolejnym) środkiem zaskarżenia przysługującym od każdego rozstrzygnięcia sądu drugiej instancji kończącego postępowanie w sprawie, z uwagi na przeważający w jej charakterze element interesu publicznego. Służy ona kontroli prawidłowości stosowania prawa, nie będąc instrumentem weryfikacji trafności ustaleń faktycznych stanowiących podstawę zaskarżonego orzeczenia.

Oceniając wniosek skarżący o przyjęcie jej skargi kasacyjnej do rozpoznania, Sąd Najwyższy stwierdza, że jedyną wyartykułowaną w tym wniosku przesłanką przedsądu jest nieważność postępowania w rozumieniu art. 379 pkt 5 k.p.c.

Odnosząc się do tego zarzutu, Sąd Najwyższy przypomina, że powołany przepis stanowi, iż zachodzi nieważność postępowania, jeżeli strona została pozbawiona możliwości obrony swych praw. Taka sytuacja stanowi naruszenie zasady równości stron postępowania sądowego. Wykładnia powołanego przepisu była wielokrotnie przedmiotem zainteresowania zarówno doktryny, jak i orzecznictwa. Już w orzeczeniu z dnia 21 czerwca 1961 r., 3 CR 953/60 (NP 1962 nr 1, s. 117 z glosą W. Siedleckiego) Sąd Najwyższy przyjął, iż pozbawienie stron możliwości obrony swych praw, aby mogło stanowić przyczynę nieważności, musi być całkowite i w sposób bezwzględny wyłączyć możliwość obrony. Z kolei w orzeczeniu z dnia 1 lutego 1961 r., 4 CR 151/60 (NP 1962 nr 78, s. 1042) Sąd Najwyższy wyjaśnił, że ta podstawa nieważności nie zachodzi w razie utrudnienia jedynie stronie popierania przed sądem dochodzonych roszczeń lub zarzutów. Tę linię orzecznictwa aprobował w literaturze przede wszystkim M. Piekarski (zob. Pozbawienie strony możliwości obrony swych praw w postępowaniu cywilnym, Warszawa 1966, s. 76 i nast.). Odmienne stanowisko reprezentowali zaś W. Siedlecki (zob. Nieważność procesu cywilnego, Warszawa 1966, s. 128 i nast.) oraz M. Sawczak (zob. Wznowienie postępowania cywilnego, Warszawa 1970, s. 155), zwracając uwagę, iż Kodeks nie zacieśnia nieważności postępowania do wypadku całkowitego pozbawienia strony możliwości obrony. W późniejszym orzecznictwie Sąd Najwyższy kwestię pozbawienia możliwości obrony swych praw

traktował bardziej elastycznie, stwierdzając w wyroku z dnia 10 czerwca 1974 r., II CR 155/74 (OSPIKA 1975 nr 3, poz. 66), że pozbawienie możliwości obrony swych praw przez stronę polega na tym, że strona na skutek wadliwości postępowania sądu lub przeciwnika procesowego nie mogła brać i nie brała udziału w postępowaniu lub jego istotnej części, jeżeli skutki tych wadliwości nie mogły być usunięte na kolejnych rozprawach przed wydaniem wyroku w danej instancji (por. też między innymi wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 6 marca 1998 r., III CKN 34/98, Prok. i Pr. 1999 nr 5, poz. 41 – dodatek; z dnia 13 marca 1998 r., I CKN 561/97, niepublikowane, a także z dnia 4 marca 2009 r., IV CSK 468/08, niepublikowane). Taki elastyczny sposób traktowania omawianej kwestii pozwala na objęcie nią różnych stanów faktycznych, których cechą charakterystyczną stanowi wszakże to, iż w grę wchodzić mogą jedynie takie przypadki, w których strona była rzeczywiście pozbawiona możliwości obrony i wskutek tego nie działała w postępowaniu, a nie, gdy mimo naruszenia przepisów postępowania podjęła czynności w procesie, na przykład mimo niedoręczenia jej wezwania lub wadliwego doręczenia brała udział w rozprawie. Przykładami tak rozumianej nieważności postępowania są więc przypadki pozbawienia strony możliwości działania w sprawie w wyniku przeprowadzenia rozprawy pod nieobecność strony, mimo niedoręczenia lub wadliwego doręczenia jej zawiadomienia o tej rozprawie, czy wskutek rozpoznania sprawy mimo wykazania przez stronę stosownym zaświadczeniem lekarskim, iż nie mogła stawić się w siedzibie sądu. Nieważność postępowania występuje wtedy, gdy strona postępowania wbrew swej woli zostaje faktycznie pozbawiona możliwości działania w postępowaniu lub jego istotnej części. Stwierdzenie, czy taki stan nastąpił, wymaga rozważenia, czy w konkretnej sprawie nastąpiło naruszenie przepisów procesowych, czy uchybienie to miało wpływ na możliwość działania strony oraz, czy pomimo zaistnienia tych dwóch przesłanek strona mogła bronić swoich praw. Tylko przy kumulatywnym spełnieniu tych wszystkich przesłanek można mówić o skutkującym nieważnością postępowania pozbawieniu strony możliwości obrony swoich praw (art. 379 pkt 5 k.p.c.). Nie każde zatem naruszenie przepisów proceduralnych może być w ten sposób traktowane. Trzeba też zwrócić uwagę na fakt, że uczestnictwo w procesie, podejmowanie czynności procesowych, udział w rozprawach i innych czynnościach

jest prawem, nie zaś obowiązkiem strony (chyba, że co innego wynika z przepisów) i nie musi ona z tego przywileju korzystać, obowiązkiem sądu jest natomiast zapewnienie jej takiej możliwości. W myśl orzecznictwa Sądu Najwyższego nie uzasadnia zatem zarzutu nieważności postępowania okoliczność, że strona z powodu niewiedzy nie zgłosiła wniosków dowodowych w celu wykazania słuszności swoich roszczeń (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 lutego 2003 r., II UK 120/02). Także nieprzeprowadzenie przez sąd pracy dowodu z urzędu nie może być kwalifikowane jako pozbawienie prawa do obrony skutkujące nieważnością postępowania na podstawie art. 379 pkt 5 k.p.c. (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20 maja 2003 r., I PK 95/03, niepublikowane).

Skarżąca nie podnosi jednak żadnej z opisanych wyżej okoliczności kwalifikowanych w judykaturze jako powodujące nieważność postępowania z powodu pozbawienia strony możliwości obrony swych praw. Wiąże bowiem zarzucaną przez siebie nieważność postępowania wyłącznie z naruszeniem art. 5 k.p.c. i art. 212 § 2 k.p.c., wskutek niepouczenia jej o celowości ustanowienia pełnomocnika i możliwości złożenia wniosku o przyznanie pomocy prawnej, a także o możliwości zgłaszania zastrzeżeń do opinii biegłych i zgłaszania dalszych wniosków dowodowych. Sąd Najwyższy wyjaśnia w związku z tym, że w jego orzecznictwie podkreśla się, że z art. 5 k.p.c. i art. 212 § 2 k.p.c. nie wynika powinność sądu o charakterze ogólnego obowiązku udzielania w każdym wypadku pouczeń osobom stającym przed sądem, tylko dlatego, że występują bez profesjonalnego pełnomocnika. Udzielenie pouczenia zależy od oceny i uznania sądu uwiarygodnionego konkretną sytuacją procesową i staje się powinnością sądu tylko w sytuacjach zupełnie wyjątkowych, kiedy zachodzi potrzeba zapobieżenia nierówności podmiotów toczącego się postępowania, a więc wówczas, gdy strona z uwagi na swoją nieporadność i stopień skomplikowania sprawy nie jest w stanie zrozumieć istoty prowadzonego postępowania i podjąć w związku z tym stosowne czynności procesowe (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15 września 2011 r., II CZ 53/11, OSNC-ZD 2012/D, poz. 74 oraz wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 12 sierpnia 2014 r., I UK 4/14, LEX nr 1738476; z dnia 18 sierpnia 2009 r., I UK 74/09, LEX nr 530693; z dnia 2 lutego 2011 r., I UK 293/10, LEX nr 811821; z dnia 6 kwietnia 2017 r., II UK 112/16, LEX nr 2298299). Skarżąca, poza niczym

niepopartą sugestią, że jest osobą nieporadną, nie wykazuje jednak, na czym polega wyjątkowość podmiotowa (bądź przedmiotowa) wymagana w powołanych przepisach, co powoduje, że nie można uznać, że doszło do ich naruszenia, a tym bardziej do zaistnienia nieważności postępowania. W szczególności o owej nieporadności nie świadczy bowiem z całą pewnością jej aktywność w postępowaniu przed Sądami obu instancji wynikająca z lektury akt niniejszej sprawy, polegająca na samodzielnym formułowaniu pism procesowych oraz uczestnictwie w rozprawach.

Kierując się przedstawionymi motywami, Sąd Najwyższy doszedł do wniosku, że skarżąca nie zdołała wykazać, że zachodzi potrzeba merytorycznego rozpoznania jej skargi kasacyjnej. Dlatego też, opierając się na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c., a w odniesieniu do kosztów postępowania kasacyjnego na podstawie art. 108 § 1 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c. oraz § 16 ust. 2 pkt 2 w związku z § 15 ust. 2 i § 4 ust. 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego z urzędu, orzekł jak w sentencji swojego postanowienia.